

Handreiking doorgaande zorglijnen

Landelijk steunpunt ZAT

Nederlands Jeugdinstituut
ZAT infolijn t (030) 230 64 81
e infozat@nji.nl
i www.zat.nl

1. Inleiding

In het kader van het IKZ-programma is gevraagd om een handreiking betreffende de overgang van zorg- of risicoleerlingen op overgangsmomenten. Deze gedragslijn richt zich op de volgende drie overgangsmomenten:

- overgang van voorschoolse periode naar primair onderwijs;
- overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs;
- overgang van voortgezet onderwijs naar middelbaar beroepsonderwijs.

In een eerder project, uitgevoerd door LCOJ en APS in 2006, is over dit thema al informatie uitgebracht in de vorm van een activiteitenkalender voor het primair -, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. Daar ging het vooral om de rol van de scholen in de overgangstrajecten van zorgleerlingen van PO naar VO en van VO naar MBO (Utrecht 2007, APS).

In deze handreiking wordt meer ingezoomd op de aanvullende rol van zorg- en adviesteams (ZAT's) en ZAT-deelnemers bij de overgang van zorgleerlingen. Bovendien wordt ook de overgang van de voorschoolse periode naar het primair onderwijs bij deze beschouwing betrokken.

De volgende onderwerpen komen in deze gedragslijn aan de orde:

- Belang van doorgaande zorglijnen
- Vorm geven aan doorgaande zorglijnen:
 - Om welke leerlingen gaat het?
 - Voorwaarden voor doorgaande zorglijnen
 - Welke partijen zijn er betrokken bij doorgaande zorglijnen?
- Wat werkt om doorgaande zorglijnen te realiseren?
 - Taken van zorg- en adviesteams (ZAT's) rond overgangsmomenten
 - Welke informatie zou overgedragen moeten worden?¹

¹ Waar in deze tekst gesproken wordt over leerlingen, wordt ook het kind van 0 tot 4 jaar bedoeld in de voorschoolse voorzieningen en ook de deelnemer/cursist in het mbo.

2. Waarom zijn doorgaande zorglijnen nodig?

Voor 'zorg- of risicoleerlingen' is het extra van belang dat er continuïteit bestaat in de zorg en begeleiding die zij nodig hebben rond de overgangsmomenten van de ene onderwijssector naar de volgende.

Voor hen is het bij die overgangen van belang dat er naast een doorgaande leerlijn ook een doorgaande zorglijn bestaat, waarin de signalen van de toeleverende school zo goed en zo snel mogelijk worden opgevolgd door de ontvangende school, om de leerling van meet af aan de meest passende zorg en begeleiding te kunnen bieden. Het gaat op die overgangsmomenten vooral om goede overdracht van informatie en handelingsgerichte adviezen over de situatie en de zorggeschiedenis van de risicoleerlingen en het snel in gang zetten van de meest passende zorg op de vervolgschool. Met een doorgaande zorglijn wordt voorkomen dat kennis en ervaring rond een leerling verloren gaat bij de overstap naar een nieuwe school. Een goede doorgaande zorglijn bevordert daarmee de efficiëntie van werken, waardoor verergering van problemen en voortijdige schooluitval zo veel mogelijk voorkomen kunnen worden. Het realiseren van die doorgaande zorglijn is een gezamenlijke opdracht voor leerlingen, ouders, scholen, zorginstellingen en gemeenten. Elk van deze partners heeft daarin eigen taken. De belangrijkste lijn is die van school naar school. Daar ligt met betrekking tot de twee onderscheiden taken de hoofdverantwoordelijkheid. In deze notitie wordt daarnaast specifiek ingegaan op de aanvullende rol die ZAT's en ZAT-deelnemers kunnen vervullen rond die overgangsmomenten. Naast een doorgaande zorglijn langs de ontwikkelingslijn van kinderen van 0 – 23 jaar is het natuurlijk ook van belang dat er doorgaande lijnen bestaan in de opvolging en afstemming van verschillende vormen van zorg. Daarin spelen naast de school en het ZAT ook de verwijzindex risicojongeren en het centrum voor jeugd en gezin een rol.

3. Vorm geven aan doorgaande zorglijnen

Om welke leerlingen gaat het?

Natuurlijk heeft elke leerling recht op specifieke aandacht en 'zorg'; vanuit die optiek is elke leerling een zorgleerling. Toch zijn er leerlingen die meer dan gemiddelde zorg nodig hebben om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. Dat worden meestal de zorg- of risicoleerlingen genoemd. Dat kunnen leerlingen zijn uit onder meer de volgende categorieën:

- Leerlingen die al onderwijszorg ontvangen of dat nodig hebben (geïndiceerde leerlingen).
- Leerlingen die op het moment van overgang hulpverlening ontvangen of nodig hebben.
- Leerlingen die naar inschatting van de school risico's lopen bij of na de overstap naar vervolgonderwijs.

Het gaat hier bijvoorbeeld om leerlingen die extra leerlingenzorg of begeleiding nodig hebben bij leerproblemen of die zorg van (jeugd)zorginstellingen nodig

hebben of recentelijk hadden bij ontwikkelings- of gedragsproblemen of waarvan de ouders ondersteuning of hulp krijgen voor problemen in de thuissituatie van de leerling. Maar ook gaat het om leerlingen waarvan de intern begeleider in het primair onderwijs of de zorgcoördinator in het voortgezet onderwijs in het primair onderwijs of de zorgcoördinator in het voortgezet onderwijs op grond van 'Fingerspitzengefühl' de indruk heeft dat extra zorg of begeleiding bij de overstap of in de opvolgende school nodig is. Voor al deze leerlingen zijn doorgaande zorglijnen van belang.

Het is van belang dat vroegtijdig wordt bepaald welke leerlingen tot de zorgleerlingen gerekend moeten worden bij de verschillende overstapmomenten. Het hanteren van een breed sociaal-emotioneel seeings- of volgsysteem kan hierbij zeer behulpzaam zijn. Daarnaast kan het zorgteam en/of ZAT hierin een rol vervullen.

Voorwaarden voor doorgaande zorglijnen

Er wordt op veel plaatsen in het land al vele jaren gewerkt aan en met procedures om de overstap van voorschoolse voorzieningen naar het primair onderwijs, van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs en van het voortgezet onderwijs (meestal vmbo) naar het middelbaar beroepsonderwijs soepeler te laten verlopen. Dit zijn meestal generieke procedures, gericht op een doorgaande leerlijn voor alle leerlingen. Dan gaat het bijvoorbeeld om goede informatie over het vervolgonderwijs, het begeleiden van leerlingen en ouders bij de schoolkeuze, het kennismaken met de nieuwe school, het overdragen van schoolloopbaangegevens van de ene school naar de andere, continuïteit in de pedagogisch-didactische benadering, enzovoort. Voor zorgleerlingen zijn die doorgaande leerlijn en de daarbij passende activiteiten uiteraard ook van groot belang, Maar meestal blijkt er voor hen ook meer continuïteit in de zorg nodig te zijn, een doorlopende zorglijn dus. Uit de ervaringen in het land komt naar voren dat extra initiatieven op de volgende vlakken een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan een doorgaande zorglijn.

1. Een goede interne zorgstructuur en aansluiting van externe zorgpartners daarbij

Een goede zorgstructuur, waarin alle docenten en groepsleidsters maximaal toegerust zijn op het omgaan met verschillen tussen leerlingen, het signaleren van achterstanden, problemen of zorgbehoeften en het bieden van extra onderwijszorg of begeleiding. En waarin elke voorschoolse voorziening / school / opleiding beschikt over iemand die de rol van coördinator van de zorg vervult. En er wordt met externe zorgpartners samengewerkt in zorgteams en ZAT's. Daarmee zijn voorwaarden geschapen voor goede, vroegtijdige signalering van risicoleerlingen, handelingsadvisering en begeleiding van leerlingen rond de overstap naar vervolgonderwijs. Daarop aansluitend zou de ontvangende school moeten beschikken over een voldoende aanbod aan zorg- en begeleidingsmogelijkheden en ondersteunende programma's, zoals bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding, sociale vaardigheidstraining, faalangstreductietraining, anti-pestproject, enz. En speciale programma's voor specifieke groepen, zoals leerlingen met dyslexie, autisme, ADHD, hoogbegaafdheid, gedragsproblemen, enzovoort. De

route vanaf het signaleren van belemmeringen in de klas tot en met het inzetten van de juiste zorg op verschillende niveaus binnen en buiten de school moet voor alle teamleden en zorgpartners helder zijn. Van de ZAT-deelnemers mag gevraagd worden dat zij deskundig zijn in hun vak en in het schoolgericht en handelingsgericht adviseren.

2. Informatie aan en ondersteuning van leerlingen en ouders bij de overstap

Goede informatie en kijkwijzers voor ouders en leerlingen over de zorgmogelijkheden van de scholen zijn belangrijk voor een goede schoolkeuze, maar ontbreken nu nog vaak. Bijvoorbeeld rond specifieke problematieken zoals dyslexie, ADHD, autisme, hoogbegaafdheid, enz. Ook zouden scholen bij hun schooladvies aan de leerling / ouders rekening moeten houden met de zorgmogelijkheden of het zorgprofiel van de (vervolg)school. Daarom zou het aan te bevelen zijn wanneer scholen aan leerlingen, ouders en aanleverende scholen duidelijk maken welke zorg- en begeleidingsmogelijkheden zij wel en niet te bieden hebben. Daardoor kunnen meer leerlingen op een voor hen passende school terecht komen. Dit vraagt wel om een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid van alle scholen voor de plaatsing van alle leerlingen in een regio. Tenslotte kan het inzetten van coaches (bijvoorbeeld schoolmaatschappelijk werkers) voor leerlingen en ouders die als zeer kwetsbaar worden beschouwd bij de overgang een belangrijke bijdrage leveren aan een betere start in het vervolgonderwijs.

3. Overdracht van zorginformatie van de ene school naar de andere

Voor een doorgaande zorglijn is een goede overdracht van informatie over zorgleerlingen van de ene school naar de andere heel belangrijk. Daarin hebben leerlingen en ouders zelf bij voorkeur een actieve rol, bijvoorbeeld door (deels) zelf ingevulde overdrachtdossiers, motivatiegesprekken, handelingsplannen, portfolio's, enz. Daarnaast ligt hier een belangrijke taak en verantwoordelijkheid voor de voorschoolse voorzieningen en de scholen. Aanvullend daarop kunnen ook de zorgpartners van de scholen, samenwerkend in een ZAT, daar een rol in vervullen.

Naast een 'koude' schriftelijke informatieoverdracht is een 'warme' overdracht, in de vorm van een persoonlijk gesprek over de zorgbehoeften en de geboden zorg, aangevuld met handelingsgerichte adviezen voor de ontvangende school, voor zorgleerlingen van belang. Warme overdracht wordt bij voorkeur gevoerd aan de hand van een gespreksformat en door vaste contactpersonen van de respectievelijke scholen (zorgcoördinator en intern begeleider).

Op vaste momenten vindt vervolgens ook terugkoppeling plaats vanuit de ontvangende naar de aanleverende school. Dan kunnen zowel de ontwikkeling van de leerlingen, als de kwaliteit van de geboden informatie en handelingsadviezen geëvalueerd worden. Deze informatieoverdracht is bij voorkeur regionaal georganiseerd in een standaardprocedure, met standaardformulieren en instrumenten voor alle scholen in een gemeente, samenwerkingsverband of regio. Dit is vastgelegd in goede (bindende) afspraken. Bij voorkeur is er een persoon of instantie aangewezen en gefaciliteerd om de overgangprocedure in een gemeente of samenwerkingsverband te coördineren, te bewaken en te evalueren.

4. Continuïteit in de hulpverlening aan leerlingen en ouders

Het gaat hierbij zowel om de zorg die de scholen bieden als om de zorg die de partners van de school aan ouders en leerlingen bieden. Onderlinge uitwisseling tussen verschillende onderwijssectoren en voorschoolse voorzieningen over de visie op de reikwijdte van onderwijs en zorg aan leerlingen en het pedagogisch klimaat blijkt daarin heel belangrijk te zijn. Op verschillende plaatsen worden daartoe activiteiten georganiseerd voor leerkrachten uit het PO en VO en uit het vmbo en mbo. Dit zou uitgebreid kunnen worden naar de groepsleidsters van de peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. In die uitwisseling zou expliciet aandacht besteed mogen worden aan de zorgmogelijkheden en zorgstructuren van de verschillende scholen, bijvoorbeeld rond specifieke problematieken, zoals dyslexie, ADHD, autisme, hoogbegaafdheid, enz. De voorschoolse voorzieningen, ambulante begeleiders, jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen, schoolmaatschappelijk werkers en andere zorgverleners in en rond de scholen zouden bij deze visiegesprekken betrokken moeten worden. Die gedeelde visie kan een belangrijke bijdrage leveren aan een gezamenlijk gevoelde verantwoordelijkheid voor risicoleerlingen. Cruciaal voor een doorgaande zorglijn is dat de vervolgschool ook daadwerkelijk iets doet met de informatie en handelingsadviezen van de leverende school. De informatie van de leerlingen, de ouders en de leverende school over de leerling wordt opgenomen in een handelingsplan en aanvullende relevante dossierinformatie wordt effectief verspreid over de docenten, begeleiders en hulpverleners die met de zorgleerling te maken hebben, zodanig dat er ook iets mee gedaan wordt.

Welke partijen zijn er betrokken bij doorgaande zorglijnen?

Het aantal betrokkenen bij doorgaande zorglijnen is groot; leerlingen, ouders, verschillende functionarissen in de voorschoolse voorzieningen, op de scholen, bij de onderwijssamenwerkingsverbanden, bij de zorginstellingen en bij gemeenten. Om een echte doorgaande zorglijn rond een kind of in een regio te realiseren is de medewerking en loyaliteit van al deze betrokkenen noodzakelijk. Ze hebben elk eigen verantwoordelijkheden in zo'n traject. Voorbeelden van die taken zijn:

Leerlingen en ouders:

Vorbereiden en uitvoeren van de schoolkeuze, met specifieke aandacht voor de zorgmogelijkheden van de scholen, en aanmelding aldaar.

Zo veel mogelijk actief deelnemen aan de overdracht van informatie van de oude naar de nieuwe school, onder meer door portfolio's, aanvullende toetsen, motivatiegesprekken, enzovoort.

Medewerking aan ondersteunings- en/of hulpverleningsinitiatieven die zijn overeengekomen voor, tijdens en na de overgang naar de nieuwe school.

De voorschoolse voorzieningen, de PO-, VO- en MBO-scholen:

Informatie, advies en kennismakingsactiviteiten bieden aan leerlingen en ouders ten behoeve van een goede keuze van het vervolgonderwijs.

Inrichten van een goede preventieve en curatieve zorgstructuur voor de opvang van zorgleerlingen, met onder meer een ZAT.

Bieden van passend onderwijs en zonodig extra zorg, in samenspraak met de externe zorgpartners van de scholen.

Het zorgvuldig overdragen, ontvangen en intern verspreiden van (mondelijke en schriftelijke) informatie over zorgleerlingen.

De zorg- en adviesteams en de zorginstellingen:

Bijdragen aan het bepalen van wie als zorgleerlingen voor de overstap moeten worden aangemerkt en het opstellen van handelingsplannen hiervoor in de zorgteams en/of ZAT's.

Geven van handelingsadviezen aan de scholen betreffende de zorg voor deze leerlingen.

- Bieden van ondersteuning en/of (jeugd)zorg aan kinderen en ouders voor, tijdens en na de overstapmomenten.
- Bij lopende trajecten rond kinderen overdracht van ZAT naar ZAT.
- Overdracht van informatie binnen de instellingen zelf; van PO-teams naar VO-teams, van jeugd- naar volwassenenteams, enzovoort.

Gemeenten en schoolbesturen:

- Vastleggen van afspraken over (middelen ten behoeve van) de inzet van lokale partners in de zorgstructuren in en om de scholen die onder hun verantwoordelijkheid vallen, zoals (school)maatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg, leerplichtambenaar/RMC, enz. in de lokale educatieve agenda.
- Afspraken maken over aansluiting van overstapactiviteiten bij gemeentelijke leerlingenadministratie (leerplicht).
- Afspraken maken over faciliteren en organiseren van warme overdrachtsbijeenkomsten/-procedures.

4. Wat werkt om doorgaande zorglijnen te realiseren?

Taken van zorg- en adviesteams (ZAT's) rond overgangsmomenten

De inrichting en begeleiding van een goede overgang voor zorgleerlingen van de voorschoolse periode naar het basisonderwijs is primair een verantwoordelijkheid van de jeugdgezondheidszorg 0 – 4 (ouder- en kindzorg of het centrum voor jeugd & gezin), de peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en de basisscholen. Van PO naar VO en van VO naar MBO zijn dat met name de scholen. Aanvullend daarop kunnen er ook taken liggen voor de (andere) zorginstellingen, samenwerkend met de scholen in een ZAT of zorgteam. Dat kunnen zijn: (school)maatschappelijk werk, bureau jeugdzorg, jeugdgezondheidszorg, leerplichtambtenaar, politie, REC's, jeugd-ggz, et cetera. Voor het gemak spreken we hieronder alleen over ZAT's, ook als we de samenwerkingsvormen van scholen met jeugdzorgpartners in de voorschoolse periode en op basisscholen zelf (zorgteams) bedoelen. Met ZAT-leden bedoelen we alle zorginstellingen die in of rond de school of de voorschoolse voorzieningen zorg bieden aan ouders en kinderen en die deel uitmaken van het zorgteam of ZAT.

Hieronder worden de belangrijkste bijdragen die de ZAT's en de zorginstellingen rond de overgangsmomenten van de voorschoolse periode naar het primair onderwijs, van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs en van het voortgezet onderwijs naar het middelbaar beroepsonderwijs kunnen leveren benoemd.

- Het ZAT / de ZAT-leden leveren een bijdrage aan het vroegtijdig bepalen welke leerlingen als risicoleerlingen voor de overstap moeten worden aangemerkt en aan het opstellen van handelingsplannen voor de aanpak en begeleiding van de leerling / de ouders bij die overgang. Vroegtijdig betekent (zo mogelijk) ongeveer een jaar voor de overstap.
- Het ZAT / de ZAT-leden leveren een bijdrage aan de informatie en handelingsadviezen die aan de vervolgschool worden gegeven met betrekking tot de risicoleerlingen.
- Het ZAT bespreekt in haar laatste bijeenkomst vóór het overgangsmoment of in de eerste erna de risicoleerlingen, waarvan dat in overleg tussen de aanleverende en ontvangende school van belang wordt geacht. Dit geldt ook voor de laatste of eerste zorgteambijeenkomst (en indien nodig ook ZAT-bijeenkomst) in het primair onderwijs, het laatste/eerste ZAT in het voortgezet onderwijs en het laatste/eerste ZAT in het middelbaar beroepsonderwijs. De ZAT-leden brengen hun specifieke expertise en eventueel eigen dossierinformatie in bij de multidisciplinaire beoordeling van die leerlingen. Op basis daarvan geeft het ZAT handelingsadviezen aan de school betreffende de zorg voor deze leerlingen. Zo kan van meet af aan de juiste individuele zorg geboden worden.
- Het ZAT / de ZAT-leden leveren een bijdrage aan de voorbereiding van indicatiestellingstrajecten voor speciaal onderwijs die bij de overstap nodig zijn. In de voorschoolse periode betekent dit bijvoorbeeld dat de jeugdgezondheidszorg of de peuterspeelzalen bij het vermoeden dat speciaal (basis)onderwijs aangewezen zou kunnen zijn dat traject al vóór de inschrijving bij een basisschool in gang zetten, in overleg met het samenwerkingsverband WSNS en/of een REC. Voor het PO betekent dit bijvoorbeeld dat zorgpartners indien nodig betrokken worden bij de voorbereiding van indicatietrajecten voor LWOO en Praktijkonderwijs.
- Wanneer het ZAT besluit dat aanvullend onderzoek, lichte hulp of toeleiding naar jeugdzorg of lokale voorzieningen nodig is op basis van de informatie van de voorgaande school of instelling of de eigen multidisciplinaire bespreking kunnen ZAT-partners hierin een uitvoerende rol vervullen, afhankelijk van de werkwijze van en de afspraken binnen het ZAT.
- In het geval dat een casus bij de overgang naar vervolgonderwijs door het ZAT van de aanleverende school nog niet is afgesloten kan het nuttig zijn dat naast de overdracht van school naar school ook (warme) overdracht van de door het ZAT aangewezen casemanager naar de ZAT-coördinator in de vervolgschool plaatsvindt. Waar mogelijk zou de behandeling gecontinueerd moeten worden door dezelfde behandelaar. Daar zullen soms afspraken voor nodig zijn tussen de aanleverende en de ontvangende school, onder meer over de mogelijkheid hiervan en de eventuele doorberekening van kosten.

Bijvoorbeeld wanneer de schoolmaatschappelijk werker van de VO-school de begeleiding van een leerling voortzet, die inmiddels in het mbo zit, enz.

- Zowel bij afgesloten als bij nog lopende ZAT-casussen zal besloten moeten worden welke dossierinformatie overgedragen wordt naar de vervolgschool. Voor het VO en mbo maakt dit onderdeel uit van de overdracht van school naar school en beslist de zorgcoördinator welke dossierinformatie van belang is voor overdracht naar de vervolgschool. In het PO zijn afgesloten ZAT-casussen ook opgenomen in het zorgdossier van de school. Dossiers van nog lopende casussen van het ZAT liggen echter bij het ZAT zelf, die een eigen (eventueel tijdelijke) registratie voert. Daar heeft de ZAT-coördinator de taak om, in samenwerking met de intern begeleider van de school, te bepalen welke informatie wordt overgedragen naar de zorgcoördinator van het VO en hoe dat gebeurt. Hoewel informatieoverdracht van school naar school is toegestaan zonder toestemming van ouders is het uit het oogpunt van goed partnerschap raadzaam om ouders hierbij te betrekken of minimaal op de hoogte te stellen. Voor de overgang van VO naar mbo geldt dit ook voor de leerling / deelnemer. Ook hier heeft een ‘warme’ overdracht de voorkeur boven het enkel opsturen van een dossier. Die warme overdracht kan door de door het ZAT aangewezen casemanager uitgevoerd worden naar de zorg-/ZAT-coördinator van de ontvangende school.
- Daarnaast kan het in het algemeen nuttig of nodig zijn dat binnen de afzonderlijke instellingen, waarmee het onderwijs samenwerkt in ZAT’s, intern (warme) overdracht plaatsvindt, bijvoorbeeld van het voorschoolse team (0-4) naar het PO-team of van het PO-team naar het VO-team of van het jeugdteam naar de volwassenenzorg.
- Voor een doorlopende zorglijn blijkt ook continuïteit in de persoon van de hulpverlener ná die overgang zeer positief te werken. Soms is dat mogelijk, bijvoorbeeld bij ambulante begeleiding van rugzakleerlingen of bij begeleiding van gezinnen door het (school)maatschappelijk werk of jeugdzorgaanbieders. Als dat niet mogelijk is, is een goede, warme overdracht van de ene hulpverlener naar de andere, van belang. Ook een gezamenlijk gesprek tussen de leerling, de ouders, de ‘oude’ en de ‘nieuwe’ hulpverlener is denkbaar.
- In de voorschoolse periode bestaan er vaak geen ZAT’s 0 – 4 jaar. Daarom gaat het bij een doorgaande zorglijn van de voorschoolse voorzieningen naar het basisonderwijs zowel om overdracht van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven naar het primair onderwijs als om (preventieve) overdracht vanuit de jeugdgezondheidszorg 0 – 4 (Ouder- en Kindzorg of het CJG) naar het zorgteam of ZAT van het primair onderwijs.
- Voor leerlingen en ouders die als zeer kwetsbaar worden beschouwd bij de overgang kunnen coaches, bijvoorbeeld schoolmaatschappelijk werkers, worden ingeschakeld voor intensievere begeleiding. Dat kan betrekking hebben op de voorbereiding op de overstap, de schoolkeuze, gesprekken met de nieuwe school over de zorgmogelijkheden, de begeleiding van de leerling en de ouders in de eerste periode op de nieuwe school, de rol van het ZAT, enzovoort.

- Ook kan het raadzaam zijn dat de (coördinatoren) van ZAT's in het PO en die in het VO in een regio met elkaar uitwisselen over de gehanteerde werkwijzen en procedures. Daarbij kan ook besproken worden hoe lopende casussen op het moment van de overgang zijn / worden doorgegeven, op het niveau van de kwaliteit van de overdracht, de bruikbaarheid van de informatie en adviezen en mogelijk beleidsmatige bijstellingen.
- Naast een doorgaande zorglijn langs de ontwikkelingslijn van kinderen / jeugdigen van hun geboorte tot het moment dat zij het onderwijs verlaten is het natuurlijk ook van belang dat er doorgaande lijnen bestaan in de opvolging en afstemming van verschillende vormen van zorg. Daarin spelen naast de school en het ZAT ook de verwijzindex risicjongeren (en eventueel het EKD), het centrum voor jeugd & gezin en het justitieel casusoverleg een rol. Het is daarom van belang dat vanuit het ZAT een link wordt gelegd naar de Verwijsindex. Er moeten duidelijke afspraken gemaakt worden over de wijze waarop het ZAT aangesloten kan worden bij de Verwijsindex. Zowel om informatie over risicoleerlingen die in het ZAT besproken worden in te winnen, als om informatie over leerlingen waarvan het ZAT dat van belang vindt aan te melden bij de Verwijsindex. Te zijner tijd kan dit eventueel ook opgaan voor het Elektronisch Kind Dossier, als dat breder wordt ingericht dan uitsluitend voor de dossiers van de jeugdgezondheidszorg.

Daarnaast is het van belang dat het ZAT een heldere lijn kent met het centrum voor jeugd en gezin (CJG). In de landelijke richtlijn CJG staat dat het CJG deel moet uitmaken van het ZAT. Dat kan bijvoorbeeld gerealiseerd worden door het (school)maatschappelijk werk of de jeugdgezondheidszorg, die zowel deel uitmaken van het CJG als van het ZAT. Goede afspraken hierover in (de stuurgroep van) het ZAT zijn van belang. Ook voor de doorgaande lijn met het justitieel casusoverleg, ofwel het Veiligheidshuis, kan een aansluiting gerealiseerd worden door middel van een linking-pin-functie voor bijvoorbeeld de politie, bureau jeugdzorg of de leerplichtambtenaar. Ook dit vraagt om goede afspraken in (de stuurgroep van) het ZAT.

Welke informatie moet overgedragen worden?

Bij de informatieoverdracht op deze overgangsmomenten wordt informatie over zorgleerlingen op verschillende manieren overgedragen. Naast schriftelijke (koude) overdracht wordt alom het belang van een persoonlijke (warme) overdracht ingezien. De koude overdracht moet in elk geval duidelijkheid bieden op de vraag of er bij de aanleverende school of instelling zorgen bestaan of bestaan hebben met betrekking tot de ontwikkeling van de betreffende leerling. Ook zou aangegeven moeten worden of aanvullende informatie in een 'warme' overdracht door hen geadviseerd wordt. Daarbij zou duidelijk gemaakt kunnen worden op welke terreinen de zorgen liggen.

Ook voor de warme overdracht en de terugkoppeling is het aan te bevelen een gespreksprotocol op te stellen, om de zorgvuldigheid van het gesprek te waarborgen en de relevante informatie zo compleet mogelijk te krijgen.

Daarbij is het van belang de ouders hierbij optimaal te betrekken en hen om toestemming te vragen voor deze overdracht. Voor de overdracht van

schoolloopbaangegevens van school naar school hebben scholen geen toestemming van ouders nodig, maar voor dit soort zorginformatie is dat wel van belang.

Hieronder wordt een voorstel gedaan met betrekking tot de informatie die in de schriftelijke (koude) en in de mondelinge (warme) overdracht opgenomen zou kunnen worden.

De schriftelijke (koude) overdracht:

1. Wilt u de betreffende leerling bespreken in de warme overdracht? Ja / nee

2. Bestaan er bij de school zorgen over de ontwikkeling van de leerling of is er extra zorg ingesteld?
Zo ja, op welke gebieden?
 - o fysieke ontwikkeling / gezondheid
 - o intellectuele / cognitieve ontwikkeling
 - o persoonlijkheids- / ontwikkelingsstoornissen
 - o (sociaal) gedrag
 - o de gezinssituatie
 - o de vrijetijdsbesteding
 - o zorgwekkend schoolverzuim
 - o (beginnende) criminaliteit
 - o anders, nl.:

3. Loopt er rond de leerling nog een traject bij het zorgteam of ZAT? Ja / nee
Of is dat er geweest? Ja / nee

Overdracht van dossiers

Voor leerlingen die ooit in het ZAT besproken zijn, maar waarvan het dossier is gesloten, is het de verantwoordelijkheid van de aanleverende school om samen met alle andere relevante schoolgegevens uit het leerlingdossier, te bepalen welke informatie vanuit het ZAT-traject relevant genoeg is om door te geven naar het vervolgonderwijs. Dat kunnen bijvoorbeeld zijn de samenvattingen van de aanmelding, de verslagen van de besprekingen en de afronding van de casus. De school (al dan niet in overleg met ouders) bepaalt zelf of de informatie relevant is, in relatie tot het voortzetten van het leertraject op de vervolgschool. Na afweging zorgt de basisschool voor de overdracht van deze gegevens. Dat alles binnen de voor de eigen school of in de regio vastgelegde procedures. En waar mogelijk gebruik makend van het Digitaal Overdrachtdossier of het Elektronisch Leerlingen Dossier. Scholen bewaren gegevens over leerlingen overigens nog twee jaar, nadat zij de school hebben verlaten.

Voor leerlingen die nog bij het ZAT in de leverende school op de rol staan is het van belang de ZAT-dossiers geheel of gedeeltelijk over te dragen. Hoewel dat niet persé noodzakelijk is bij overdracht van school naar school is het uit het oogpunt van partnerschap wel aan te bevelen de leerling / ouders hiervan op de hoogte te stellen of om toestemming te vragen. Daarbij moet duidelijk zijn welke informatie

overgedragen wordt. Dat kan de volgende informatie zijn: aanmeldingsformulier, bespreekformulier, verslagen van ZAT-besprekingen, de ZAT-adviezen en afgesproken acties, waaruit het procesverloop van het ZAT-traject is af te lezen (de data van de verschillende ingezette acties) en een overzicht van de instanties die op het moment van overdracht nog actief zijn naar leerling en/of gezin, met de naam van de contactperso(n)en(en) en/of de casemanager en telefoonnummers. Na toestemming van de leerling / ouders zorgt de coördinator van het ZAT er voor dat de stukken gekopieerd worden en worden aangeleverd aan de ZAT- of zorgcoördinator van de ontvangende school.

Meestal gebeurt dit pas nadat de leerling definitief geplaatst is, om te voorkomen dat de informatie gebruikt wordt als selectiecriteria, in de zin van reden voor afwijzing van de leerling. Indien gewenst kan 'warme overdracht' plaatsvinden tussen de in het ZAT van de aanleverende school aangewezen casemanager met de zorg-/ZAT-coördinator van de vervolgschool.

De mondelinge (warme) overdracht:

De warme overdracht vindt plaats tijdens een persoonlijk gesprek tussen de contactpersoon van de aanleverende en die van de ontvangende school. Bijvoorbeeld de groepsleerkracht en/of intern begeleider met de onderbouw- of zorgcoördinator van het VO. Het gesprek wordt bij voorkeur gevoerd aan de hand van een leidraad. De informatie die tijdens het gesprek tussen de contactpersonen uitgewisseld wordt, vormt een aanvulling op de informatie die al via de koude overdracht verkregen wordt.

Deze leidraad is slechts een voorbeeld. Op de andere overgangsmomenten (van voorschoolse voorzieningen naar primair onderwijs en van voortgezet onderwijs naar middelbaar beroepsonderwijs) kan de leidraad aangepast worden aan de daar geldende wensen. Ook kan andere relevante zorginformatie uiteraard aan bod komen. En niet altijd hoeven alle aandachtspunten aan de orde te komen. De contactpersoon / zorgcoördinator van de aanleverende school of instelling bepaalt welke informatie van belang is voor de overdracht naar de opnemende school. Het is de bedoeling de informatie zo veel mogelijk over te brengen in de vorm van handelingsgerichte adviezen aan de ontvangende school.

1. Is er recent een handelingsplan of een afsprakenlijst m.b.t. begeleiding gemaakt?
2. Welke aanpak was succesvol? Welke niet?
3. Welke pedagogische didactische omgeving is zinvol voor dit kind (gedrag, omgevingsfactoren, enz.)
4. Welke handelingsgerichte adviezen kunnen worden gegeven aan het VO?
5. Staat de leerling op dit moment op de rol bij het ZAT?
6. Zo ja, bestaat de noodzaak dat warme overdracht van ZAT(partner) naar ZAT(partner) plaatsvindt?
7. Indien er sprake is geweest van een schoolwisseling wat was dan de reden hiervan?
8. Is er een doublure geweest en zo ja, wat was daarvan de oorzaak?
9. Heeft er extra hulp plaatsgevonden en zo ja, waarbij of welke?

10. Vindt er op dit moment begeleiding door een hulpverlenende of ondersteunende instantie plaats?
11. Is er sprake (geweest) van spijbelgedrag?
12. Zijn er omstandigheden binnen het gezin die belemmerend kunnen werken op de schoolloopbaan van de leerling?
13. Is de leerling in aanraking geweest met justitie/politie?
14. Is er t.a.v. het gedrag nog iets bijzonders te melden?
15. Welke positieve / sterke / beschermende factoren ziet u bij deze leerling als aangrijpingspunt voor beïnvloeding van de situatie?
16. Wie onderhoudt vanuit thuis het contact met de school en wat is de aard van het contact? (Veel /weinig? Alleen op initiatief van de school of ook vanuit ouders, enz.)
17. Heeft u nog aanvullende opmerkingen en/of handelingsadviezen m.b.t. de leerling?
18. Is het aan te bevelen deze leerling te bespreken in het eerste ZAT van de ontvangende school?

De terugkoppeling

Voor de terugkoppeling van de ontvangende naar de aanleverende school kan bijvoorbeeld de volgende leidraad gebruikt worden.

1. De leerling is indertijd door de aanleverende school aangemerkt als risicoleerling; heeft de ontvangende school daarvan ook signalen gekregen of herkennen zij deze leerling niet als een risicoleerling? Hebben zich vergelijkbare problemen voorgedaan als de door de vorige school aangegeven problemen? Of hebben zich 'nieuwe problemen' voorgedaan en zo ja, welke dan?
2. Is de leerling nog ingeschreven op de nieuwe school of heeft er al een schoolwisseling plaatsgevonden en wat was dan de reden hiervan?
3. Hoe loopt het contact van de nieuwe school met de ouders/verzorgers van de leerling?
4. Is er extra hulp/ondersteuning geboden en zo ja, welke?
5. Is er een handelingsplan of een afsprakenlijst m.b.t. begeleiding gemaakt?
6. Vindt er begeleiding door een hulpverlenende instantie plaats?
7. Heeft de ontvangende school iets gedaan met de door de aanleverende school gegeven handelingsadviezen? Zo ja, wat is daarmee gedaan en wat was daarvan het effect?
8. Vond de ontvangende school de handelingsadviezen bruikbaar / waardevol?
9. Heeft de ontvangende school informatie gemist over deze leerling, die de aanleverende school mogelijk wel had kunnen geven?
10. Heeft de ontvangende school andere leerlingen van de aanleverende school opgenomen die niet als zorg- of risicoleerling aangemeld waren, maar dat inmiddels wel zijn?
11. Vallen er verder nog zaken te melden m.b.t. de zorg rond deze leerling(en)?

Met deze 'warme overdracht' en 'warme terugkoppeling' ontstaan voor individuele leerlingen betere perspectieven op goede zorg en begeleiding in de ontvangende

school en daarmee meer kansen op het succesvol doorlopen van haar/zijn schoolloopbaan en het behalen van een startkwalificatie. Maar door een dergelijke werkwijze wordt ook het vertrouwen en de samenwerking tussen scholen vergroot en de uitwisseling over zorg- en begeleidingsmogelijkheden versterkt.

=====
Colofon
Handreiking doorgaande zorglijnen – IKZ product nr. 5
Overname van (delen van) deze publicatie en/of de
verdere verspreiding ervan is toegestaan onder vermelding van:
© 2008 Nederlands Jeugdinstituut Onderwijs & Jeugdzorg
NJi Onderwijs & Jeugdzorg
Bezoekadres: Catharijnesingel 47
Postbus 19221
3501 DE Utrecht
Tel: 030 230 6481
Fax: 030 231 9641
E-mail: infozat@nji.nl
www.zat.nl
=====